

EKONOMİ POLİTİK

Neoliberalizmin Yeni Tılsımı: Mali Kural

Erinç Yeldan, 28 Nisan 2010

İktisat öğretisinin yakın geçmişini anımsarsak bir dizi klişe ve sözcük oyunları ile dolu olduğunu görürüz. Çok değil, 24 Ocak 1980 sonrası dönemi anımsayalım: *serbestleştirme*, *özelleştirme* ve *transformasyon* kavramları 12 Eylül sonrası “yapısal reformcularının” dilinden düşmüyordu. Bu sözcük oyunları o günlerde tek bir reçeteyle de anılıyordu: *fiyatları doğru saptayın*. Yani, “*piyasaya müdahale etmeyin*”; “*pazar fiyatları serbestçe belirlendiğinde kaynakların kullanımı optimal olacaktır*”. Dönemin sloganı ise “*başka alternatif yok*” idi.

1990’lar yeni klişeler yarattı; *Finansal serbestlik*, *esnekleştirme*, *kuralsızlaştırma* (de-regülasyon) vb... Finansal sermaye üzerine olan bütün denetimlerin kaldırılması ve yeni finansal ürünlerin piyasaya sunulması ile birlikte küresel ekonomi bir anda *kumarhane kapitalizmine* dönüştürüldü. 1994 Meksika ve Türkiye, 1997 Asya, 1998 Brezilya, 2001 Türkiye ve Arjantin krizleri bu dönemin makro politikalarının doğrudan ürünü oldu.

2000’li yıllar ise *enflasyon hedeflemesi* ve *serbest yüzen kur rejimi* saplantıları ile geçildi. *Büyük moderasyon* diye anılan genişleme konjonktürünün sunduğu sahte cennetlerin sonu ise 2007’de patlak veren küresel kriz ile birlikte yaşanan yeni bir hayal kırıklığı idi. Finansal sistemde istikrar sağlamadan, fiyat düzeyinde istikrar sağlamaya çalışmanın tek başına makro ekonomik istikrarı sağlamaya yetmeyeceği gerçeğini öğrenmenin bedeli dünya çapında yaşanan bir kriz ile ödenmekteydi.

Ancak ortodoks iktisat öğretisi çocuk masallarındaki “*gümüş kurşun*” arayışından vazgeçmedi. Simyagerler dünyasının peşinde olduğu sihirli sözcükler, tılsımlı kavramlar, egzotik öyküler harmanlandı ve sonunda yeni reçete ortaya dökülürdü: *mali kural!*

Mali kural, verili büyüme tahminleri altında, maliye idaresinin kamu bütçesinde dengeyi (ya da sürdürülebilir ve makul düzeyde kamu açığını) sağlamak yükümlülüğü olarak özetlenebilir. Kavram, Türk iktisat gündemine ilk olarak geçtiğimiz Eylül ayında açıklanan *Orta Vadeli Program (OVP)* ile girdi. OVP metni, “*Orta Vadeli Program döneminde (2010-2012) ekonomide rekabet gücünü artıracak, büyümeyi ve mali dengelerdeki iyileşmeyi kalıcı hale getirecek kapsamlı bir yapısal reform programı da uygulamaya konulacaktır*” ifadesinden hareketle baş sıraya “*mali kural uygulamasına geçilecektir*” ilkesini koymaktaydı. OVP metninde ayrıca cebirsel olarak mali kuralın “kuramsal” tanımını da sunuluyordu.

Buna göre, diyelim ki bütçe açığının milli gelire oranının hedefi a^* , milli gelir büyüme hedefi de b^* olsun. Geçtiğimiz yıl gerçekleşen bütçe açığının milli gelire oranını da $a-1$ diye gösterelim. Diyelim ki bazı “olumsuz” iç ve dış koşullar sonucunda milli gelir büyüme hızı b^* hızından, kamu açığı da a^* hedefinden sapmaktadır. Dolayısıyla, bütçe açığının düzeyine “müdahale” etmek gerekecektir. Bu müdahalenin bazı katsayıları olduğunu varsayalım, k_1 ve k_2 gibi. Bu durumda *kamunun bütçe açığındaki uyarılama miktarı*

$$k1(a-1-a^*)+k2(b-b^*)$$

ifadesiyle tanımlanabilir.

Bu ifadenin aslında herhangi bir “kuramsal” boyutunun olmadığını; doğrudan doğruya bir özdeşlikten ibaret kaldığını görmek için iktisat öğrencisi olmanın gerekmediği açıktır. Sembollerin tanımı zaten a^* ve b^* ile varsayılan hedeflerden sapmanın bir “uyarlama” gerektireceğini söylemektedir. Bir özdeşlikten ibaret kalan bu deyişin “kural” yanı nerededir? Bunun ötesinde, “uyarlama” hangi araçlarla yürütülecektir? Kuraldan sapma durumunda uygulanacak olan “uyarlamaların” miktarı, ekonominin gelir dağılımı, istihdam/işsizlik, ücret düzeyi, tasarruf, yatırım, dış denge, faiz, döviz kuru ve parasal büyüklükleri gibi geri kalan makroekonomik göstergeleri ile nasıl bir ilişkide olacaktır?

Bu sorulara yanıt aramayan bir “politika kuralının” kuramsal tutarlığından söz etmek olanaksızdır.

OVP metni, “*parametrelere ilişkin değerler, kamu açığının tanım ve kapsamı, uygulama, izleme ve raporlamaya ilişkin ayrıntılar, istisnai hükümler ve diğer hususlar mali kurala ilişkin alt yapıyı oluşturma sürecinde nihai hale getirilecektir*” dipnotuyla söz konusu soruları şimdilik “ileri” bir tarihe bırakmıştır. Anlaşılan şimdilik önemli olan “beklentilerin idaresi” ve “piyasa oyuncularına” *şeffaflık ve güven aşılanması* sorunundan ibarettir.

Buraya kadar vurguladıklarımızdan Türk maliye sisteminde herşeyin yolunda olduğu; dolayısıyla, herhangi bir politika değişikliğine gerek olmadığı sonucu çıkartılmamalıdır. Tersine, Türkiye’nin,

- vergi yapısını mevcut adaletsiz konumundan daha adaletli ve dengeli bir yapıya kavuşturacak kapsamlı bir vergi reformuna;
- kamu harcamalarının daha yakından izlenmesine olanak sağlayacak bir harcama reformuna;
- ve bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına ve bölgesel kalkınmaya öncelik edecek bir kamu yatırım ve istihdam stratejisine şiddetle ihtiyacı vardır.

Kamunun bütçe “uyarlamalarının”, “piyasa oyuncularına güven sağlamak” için kullanılan mistik kavramlara ve basit söz oyunlarına indirgenemeyecek kadar ciddi bir politika aracı olduğu unutulmamalıdır.